

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 657

Балановська Т.І., к.е.н., доц.
Процюк Н.І., аспірантка
Національний аграрний університет

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано обсяги збуту молока регіону за каналами реалізації та гатунковий склад, запропоновано шляхи підвищення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників

Молочне скотарство є традиційною та однією з найважливіших галузей сільського господарства України, розвиток якого спрямований на найповніше задоволення потреб споживачів у певній кількості молока за належної якості. Особливо гостро постають проблеми із реалізації молочної сировини в сучасних умовах вступу України до СОТ, коли на перший план виходить якість молока, а невідповідність вимогам світових стандартів є суттєвим бар'єром у здійсненні міжнародної торгівлі.

Якість молока у підприємствах та господарствах населення залежить від сукупності умов його одержання: від породи, технології, санітарно-гігієнічних вимог до первинної обробки. Ряд проблем породжують також і умови реалізації, адже молоко – продукт непридатний для довготривалого зберігання, потребує наявності спеціалізованого автотранспорту та своєчасної доставки на переробне підприємство. Ці та багато інших питань не виходять з кола уваги багатьох вітчизняних вчених-економістів, зокрема М.М. Ільчука [4], М.К. Пархомець [7], П.Т. Саблука [3], О.М. Шпичака [7], Н.І. Шиян [8] та інших. Однак певні організаційно-економічні проблеми збуту молока за гатунками на регіональному рівні, зокрема в Полонському районі Хмельницької області, не достатньо досліджені, що і є метою даної статті.

Якість стає пріоритетом. Закупівля молока від сільськогосподарських підприємств до

2002 р. здійснювалась за вимогами міждержавних стандартів: ГОСТ 13264-70 “Молоко коровье. Требования при заготовках” та ГОСТ 13264-88 “Молоко коровье. Требования при закупках”. Із введенням в дію ДСТУ 3662-97 “Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі” змінились вимоги до показників якості. Відповідно до ГОСТ 13264-70 молоко реалізовувалось першим, другим гатунком та негатунковим, причому кислотність першого гатунку – 16-18 °Т, другого 16-20°Т, загальне бактеріальне обсіменіння – для першого гатунку до 500 тис./см³, другого – 500-4000 тис./см³. ГОСТ 13264-88 поділяв молоко на гатунки: вищий, перший, другий та негатункове; причому змінились вимоги до загального бактеріального обсіменіння: для вищого гатунку до 300 тис./см³, першого – 300-500 тис./см³, другого – 500-400тис./см³. Крім того даний ГОСТ встановив обмеження до кількості соматичних клітин: вищого гатунку – 500 тис./см³, першого – 100 тис./см³ та другого – 100 тис./см³. ДСТУ 3662-97 вимоги до показників якості зробив ще більш жорсткішими: для вищого гатунку загальне бактеріальне обсіменіння не більше 400 тис./см³, для першого – не більше 500 тис./см³, для другого – не більше 3000 тис./см³; кількість соматичних клітин відповідно – не більше 400 тис./см³, не більше 600 тис./см³, не більше 800 тис./см³, кислотність для вищого – 16-17°Т, для першого – 18-19°Т, для другого – 20°Т.

Оплата за молоко почала здійснюватися не лише з врахуванням жирності, а й вмісту білка, норми для яких встановлюються урядом.

Збут молока на регіональному рівні здійснюється за рахунок підприємств переробної промисловості, населення

(в рахунок оплати праці), пайовиків (в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв), на ринку через власні магазини, ларьки, палатки та за іншими каналами (комерційним структурам, через посередників) (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами Полонського району Хмельницької області

Показники	Роки					2005 р. у % до 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	
Вироблено молока, ц	87060	83942	70942	77302	74634	85,73
Канали реалізації, ц у тому числі:	61298	59458	52644	61566	63352	103,35
заготівельним організаціям, ц	59469	58556	52393	61386	63148	106,19
% до загальної кількості	97,02	98,48	99,52	99,71	99,68	+2,66
населенню в рахунок оплати праці	733	727	142	151	161	21,96
% до загальної кількості	1,20	1,22	0,27	0,25	0,25	-0,95
на ринку	9	-	-	-	-	-
% до загальної кількості	0,01	-	-	-	-	-
видано пайовикам	-	85	86	7	-	-
% до загальної кількості	-	0,14	0,16	0,01	-	-
за іншими каналами	1087	90	23	22	43	3,96
% до загальної кількості	1,77	0,15	0,04	0,04	0,07	-1,70
додатково за бартерними угодами	1525	2114	375	-	-	-
% до загальної кількості	2,48	3,55	0,71	-	-	-

Дані таблиці свідчать, що основним та добре налагодженим каналом реалізації були й залишаються заготівельні організації (в загальному обсязі реалізації питома вага яких займала в 2005 р. 99,68 %; в 2001 р. – 97,02 %). Значна частина молока реалізується населенню в рахунок оплати праці, часто мають місце крадіжки на фермах і як наслідок – втрачене молоко списується на винну особу. Питома вага даного каналу становила в 2005 р. 0,25 % тоді як в 2001 р. – 1,20 %. Кількість молока, що видається пайовикам, збувається за іншими каналами реалізації, є досить незначною в даному регіоні.

Проблеми якості молока загострюються не лише на великих молочних комплексах, а значною мірою й у господарствах населення, де якість молока мало контролюється, селяни досить часто не дотримуються санітарно-гігієнічних вимог у процесі доїння, обробітку вимені, зберіганні при належній температурі, все частіше простежуються явища фальсифікації та здавання молока від хворих корів. Основну частину виробленого молока

господарства населення використовують для особистого споживання, решта реалізується на молокоприймальні пункти, місцеві або стихійні ринки.

Галузеві рекомендації “Порядок оплати за молоко залежно від гатунку, вмісту жиру та білка відповідно до вимог ДСТУ 3662-97” [2], які застосовуються для здійснення оплати сільськогосподарським товаровиробникам усіх форм власності, включаючи господарства населення, за продане ними переробним підприємствам молоко в залежності від гатунку, вмісту жиру та білка, визначають співвідношення вартості жиру та білка в структурі ціни 1 т молока на рівні 40:60, а базова закупівельна ціна та інші умови оплати встановлюються згідно укладених угод.

Ціни на молоко формуються під впливом співвідношення попиту та пропозиції в залежності від періоду року, а також платоспроможності населення.

Одним з прибуткових підприємств Полонського району Хмельницької області є СВК “Зоря”, де значна увага приділяється

отриманню молока високої якості (видоєне молоко потрапляє у молокопровід, фільтрується, охолоджується, визначаються показники якості, один раз на добу реалізується на місцевий молокозавод). Середня ціна реалізації молока у 2005 р. становила 111,9 грн/ц, що на 21,3 грн. більше, ніж середня реалізаційна ціна по району. Сезонні коливання цін ілюструє рис. 1, з якого видно, що найнижчі ціни на молоко припадають на травень-серпень (104,61 грн/ц), коли збільшуються обсяги реалізації; а

найвищі – на вересень-грудень (117,80 грн/ц), коли обсяги зменшуються.

В 2005 р. СВК “Зоря” реалізувало на переробне підприємство базовою вагою 552674,09 кг молока, з яких першим гатунком – 535508,03 кг, другим – 15697,53 кг, негатунковим молоком – 1468,24 кг. Простежується позитивне явище щодо збільшення кількості молока, проданого першим гатунком за сталої кількості поголів’я на 47644,33 кг, порівняно з 2001 р.

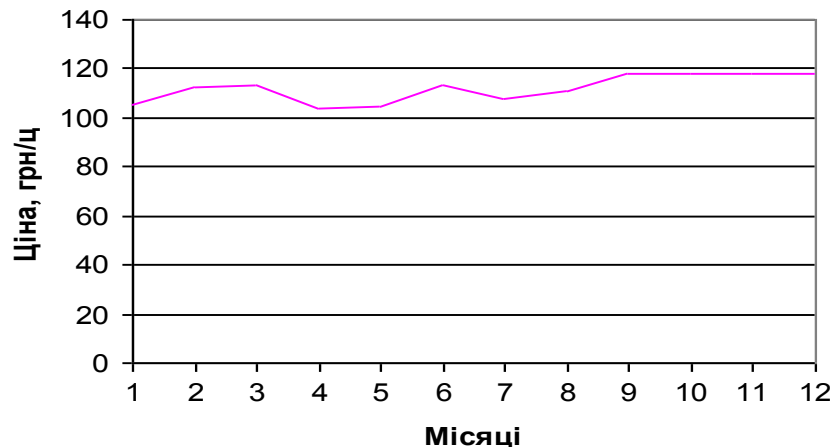

Рис. 1. Ціни реалізації молока СВК “Зоря” за місяцями 2005 року

Аналізуючи ситуацію, необхідно зазначити, що жодне з підприємств району не реалізує молоко вищим гатунком. Невідповідність хоча б одному показнику зумовлює непридатність збуту його за встановленими вимогами для вищого гатунку. Виробники багато втрачають, адже на молоко вищого гатунку встановлюється надбавка в розмірі 15 % до закупівельної ціни на молоко першого гатунку з урахуванням фактичної масової частки жиру та білка, на молоко ж другого гатунку встановлюється знижка в розмірі 10 % до закупівельної ціни на молоко першого гатунку, за термостійкість молока – надбавка – 5 % до закупівельної ціни на молоко вищого і першого гатунку. Молоко, що не відповідає вимогам ДСТУ 3662-97 і належить до негатункового, закуповується для переробки за домовленістю сторін [2]. Припустимо, що на негатункове молоко встановлюється знижка в розмірі 20 %. Сільськогосподарськими підприємствами

Полонського району в 2005 р. реалізовано за базовою вагою 6269745 кг молока, з яких першим гатунком 5996729 кг, другим – 492411 кг, негатунковим – 71738 кг. Зважаючи, що ціна реалізації молока першого гатунку в 2005 р. становила 98,7 грн/ц, розраховано ціни по гатунках, враховуючи надбавки: для вищого – 113,5 грн/ц, для другого – 88,8 грн/ц, негатункового – 78,9 грн/ц. Неважко підрахувати можливі втрати господарств району за молоко, яке не відповідає вимогам вищого гатунку. На рис. 2 відображені такі можливі варіанти: варіант 1 відповідає дійсному стану справ; варіант 2 показує ситуацію, коли молоко реалізується вищим, першим та другим гатунком (втрати становлять 943497,3 грн.); варіант 3 – молоко реалізується вищим та першим гатунком (втрати – 1023479,4 грн.); варіант 4 – все молоко реалізується вищим гатунком (втрати – 1034100,2 грн.).

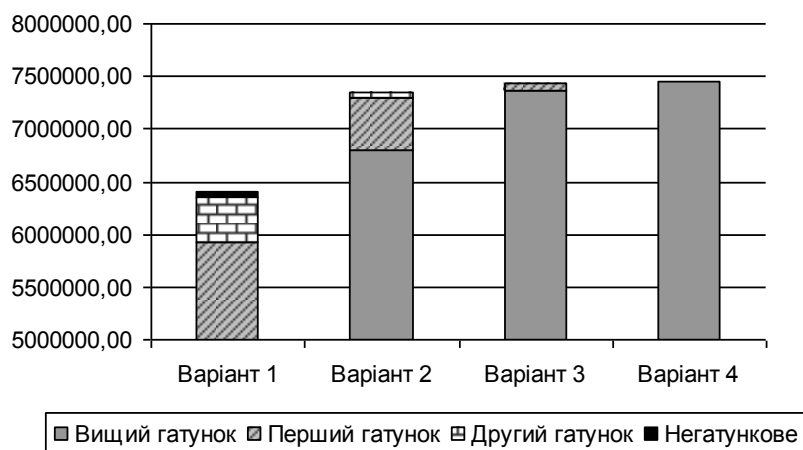

Рис. 2. Діаграма варіантів прибутку від реалізації молока за татунками в Полонському районі Хмельницької області

Дана ситуація показала, скільки недоотримають виробники від зниження якості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи вище викладений матеріал, можна зробити висновок про те, що найвигіднішим каналом збуту молока сільськогосподарськими підприємствами є продаж переробним підприємствам, тому і потрібно покращувати взаємовідносини між замовниками та постачальниками, стимулюючи вищу якість. Особливу увагу виробникам слід приділяти породі, стану здоров'я, технології утримання корів та одержання молока, санітарно-гігієнічним вимогам. Суттєвою проблемою є втрати виробників при зниженні ґатунку, тому нехтування якістю виробниками повинно повністю виключатися. Отримані надбавки за підвищення ґатунку давали б змогу придбати високопродуктивні породи корів, покращити кормову базу, селекційно-племінну роботу, закупити нову техніку та технології, покращити умови праці та підвищити заробітну плату працівникам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галузеві рекомендації 46.018 “Порядок оплати за молоко залежно від ґатунку, вмісту жиру та білка відповідно до вимог ДСТУ3662-97 “Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі” Чинні з 01.07.02. – 6с.
2. Державний стандарт України. ДСТУ 3662-97. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі. – К.: Держстандарт України, 1997. – 9с.

3. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Монографія / За ред. П.Т. Саблука і В.І Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340с.

4. *Льчук М.М.* Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України. – К.: Нічлава, 2004. – 312с.

5. *Козак В.Л.* Ветеринарно-санитарные и гигиенические требования к производству молока и молочных продуктов// Молочное дело. – 2003. – №2. – С. 24-27

6. *Пабат В., Вінничук Д.* Україна і світовий ринок молока // Тваринництво України. – 2005. – №1. – С. 2-6

7. *Пархомець М.К.* Економічний механізм розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Західного регіону України. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 328с.

8. Стан і перспективи молокопродуктового підкомплексу АПК України/ За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 156с.

9. *Шиян Н.І.* Економіка виробництва молока / Харк. нац. агр. ун-т. – Х., 2003. – 38с.

БАЛАНОВСЬКА Т.І. – кандидат економічних наук, доцент Національного аграрного університету

ПРОЦЮК Н.І. – аспірантка Національного аграрного університету